

В тіні Мовчазної більшості, чи Кінець соціального

© J. Baudrillard, 1982

1. Мовчазна більшість

Політичне як таке, політичне виключно політичного спрямування гасне спочатку у системі репрезентації, і остаточно – у рамках сучасної **неофігуративності**. Остання передбачає все ту ж знаковість, яка виростає сама із себе, але знаки тепер вже нічого не означають: у «дійсності», реальній соціальній субстанції, їм більше ніщо не «відповідає». Що може виражатися у політичному, чим може забезпечуватися ефективна робота його знаків, якщо соціального референта сьогодні немає навіть у таких класичних категорій, як «народ», «клас», «пролетаріат», «об'єктивні умови»? Зникає соціальне означуване – розсіюється і залежне від нього значуще.

Єдиний референт, що залишився – референт «мовчазної більшості». Це темне буття, ця текуча субстанція, яка існує не як соціальне, а як статистичне, і виявити яку можна тільки завдяки зондуванню, обумовлює всі функціонуючі сьогодні системи. Сферою її проявів є сфера симуляції у просторі соціального чи, точніше, у просторі, де соціального уже немає.

Але мовчазна більшість (якою є маси) є уявним референтом. Це не означає, що вона існує. Це означає, що **вона не може мати жодної репрезентації**.

Маси **не є референтом**, оскільки ніяк **не виражають себе**.

- Вони не виражають себе – їх **зондують**.
- Вони не рефлектують – їх **тестують**.

Політичний референт поступився перед референдумом (організатором постійного, безперервного референдуму стали засоби масової інформації).

Однак зондування, тести, референдум, засоби масової інформації працюють як механізми, які діють уже в сфері симуляції, а не репрезентації. Та й зорієнтовані вони вже не на референта, а на модель.

З механізмами **класичної соціальності** (до яких і далі відносяться **вибори, інституції, інстанції репрезентації, а також придушення**) справи малися зовсім по-іншому:

- там все ще актуальною була діалектична структура, що підтримувала ставки політики та різні протиріччя, там все ще актуальним був соціальний сенс, який коливався від одного полюса до іншого.

Механізм симуляції не має цієї структури.

Наприклад,

- пара зондаж/мовчазна більшість не має ні протилежних, ні взагалі яких-небудь виділених елементів; а отже, немає і ріки соціального: його зникнення є результатом змішування полюсів у русі тотальної сигнальності (точнісінько так само справа мається і на рівні ДНК та генетичного коду – з молекулярною командою та субстанцією, на яку вона спрямована).

Саме таким чином – за схемою знищення полюсів та круговороту моделей – і розгортається симуляція (це матриця кожного імпульсивного процесу).

Бомбардовані розрахованими на зворотну реакцію сигналами, закидувані посланнями, атаковані тестовими випробуваннями, маси стали тепер тільки непрозорим, непроникним витвором, що нагадує ті скупчення зоряного газу, які вивчаються за допомогою аналізу їхнього світлового спектру – дані статистики та результати зондування відіграють тут ту ж роль, що і спектр випромінювання.

І йдеться тепер не про вираження чи висловлення чогось, а тільки про симуляцію соціального, яке вже нічого не виражає саме і саме є невиразимим.

Такою є природа мовчання мас.

Але, таким чином воно є парадоксальним

- це не мовчання, яке не говорить, це мовчання, яке **забороняє, щоб про нього говорили від його імені.**

А отже, **це зовсім не форма відстороненості, а досконала зброя.**

У мовчазної більшості не буває представників – репрезентація спокутує своє попереднє панування.

- **Маси вже не є інстанцією, на яку можна було б посилатися, як колись на клас чи народ.**

- Огорнуті своїм мовчанням, вони більше не є *суб'єктом* (перш за все, не є суб'єктом історії) а, отже, *не можуть ввійти у сферу артикульованої мови, у сферу вираження, не можуть проходити «стадію (політичного) дзеркала» та цикл уявлюваних ідентифікацій.*

Звідси і головна особливість:

- **не будучи суб'єктом**, вони вже не можуть бути відстороненими від самих себе – ні у власній мові (її у них немає), ні у якій-небудь іншій мові, яка могла б претендувати на те, щоб нею стати.

Але, тоді **революційні очікування марні.**

- Бо, вони завжди базувалися на вірі у здатність мас, як і класу пролетарів, *заперечувати самих себе як таких.*

Однак *маса* – це

- 1) поле *поглинання* та *імплозії*, а
- 2) **не** *негативности* та *вибуху*.

Маса уникає «схем звільнення, революції, історичности» – так вона захищається, справляється зі своїм Я.

1. Вона функціонує за принципом *симуляції* та *псевдореферента*, що має передбачати існування політичного класу-фантома і виключає яку б то не було «владу» маси над самою собою – водночас маса є й смертю, закінченням політичного процесу, який міг би її контролювати.
2. Вона **втрачає** як *політичну волю*, так і *політичну репрезентацію*.

Довший час вважалося, що влада мала б вітати апатію мас.

У влади склалось *хибне переконання*, що - чим пасивнішими є маси, тим ефективніше можна ними керувати.

Виходячи з цього вона й діяла у *період*, коли механізми влади були централізовані та бюрократизовані.

Однак, **сьогодні наслідки цієї стратегії обертаються проти самої влади:**

- *байдужість мас*, яку вона активно підтримувала, *віщує її крах.*

Звідси і радикальна трансформація її стратегічних установок:

- 1) **замість заохочення пасивності** – підштовхування до участі у самоврядуванні,
- 2) **замість схвалювання мовчання** – заклики до висловлювання.

Та час минув.

«Маса» стала «критичною», еволюція соціального змінилася на його **інволюцію** [згортання – пер.] у **полі інертності** [1].

Від мас постійно вимагають, щоб вони

- подали свій голос, їм нав'язують соціальність виборчих кампаній, профспілкових акцій, сексуальних стосунків, контролю за керівництвом, святкувань, вільного висловлення думки тощо. Привид повинен заговорити і назвати своє ім'я.

Мовчання мас, безмовність мовчазної більшості – ось справжня проблема сучасності.

На те, щоб утримати масу у стані керованої емульсії та захиститися від інерції її неконтрольованої стривоженості, затрачується маса зусиль.

Воля і репрезентація щодо маси вже не ефективні, але

- 1) на неї діють пресингом діагностики, чистої проникливості.
- 2) Вона попадає у безмежне море інформації та статистики: потрібно вловити її самопочуття, вияснити позицію, заставити проректи якесь пророцтво.
- 3) З нею активно заграють, нею піклуються, на неї впливають. І вона відгукується: «Французький народ вважає... Більша частина німців засуджує... Вся Англія нечувано тішиться з нагоди народження принца...» тощо. Її пророцтва видаються результатом її пророчого дару та всезнання, але в них абсолютно нічого не відображається.

Звідси це бомбардування маси знаками, на які їй слід відповідати неначе луні. (...) Звільнювана «енергія» маси мала б бути спрямованою на побудову «соціального».

Однак, результат виходить зворотнім.

- Розгортання **інформаційності** та засобів захисту, в яких би формах воно не здійснювалося, веде до того, що соціальне не посилюється, а, навпаки, тратить свою визначеність та гине.

Прийнято вважати, що, насичуючи маси інформацією, їх структурують, що з допомогою інформації та послань звільнюється схована в них соціальна енергія (сьогодні рівень соціалізації вимірюється не стільки рівнем розвитку інституційних зв'язків, скільки кількістю циркулюючої інформації та тим, який її процент поширюється через телебачення, радіо, газети тощо).

Насправді все якраз *навпаки*.

- 1) Замість того, щоб трансформувати масу в енергію, інформація далі продукує масу.
- 2) Замість того, щоб інформувати, тобто, відповідно до її призначення, надавати форми та структури, вона ще більше ослабляє – «поле соціальності» від її дії безперервно зменшується.
- 3) Створювана нею інертна маса стає все більшою і є абсолютно невідконтрольною для класичних соціальних інституцій, а також абсолютно не сприймає змісту самої інформації.

1. Раніше панувало соціальне – і його раціональна сила руйнувала символічні структури.

2. Сьогодні на перший план виходять *massmedia* та *інформація* – і їх «ірраціональний» шал руйнує вже соціальне.

Бо,

4. Саме завдяки їм ми маємо справу саме з нею – цією складеною з атомів, ядер та молекул масою.

Такий результат двох століть посиленої соціалізації, який є її повним крахом.

1) Маса є масою тільки тому, що її соціальна енергія вже висякла.

Це зона холоду, яка може поглинути та нейтралізувати яку завгодно справжню активність. Вона подібна на ті практично непотрібні пристрої, які споживають більше, ніж виробляють, на ті вже виснажені родовища, які продовжують експлуатувати, зазнаючи при цьому великих збитків. (...)

2) Мовчання маси нагадує мовчання тварин, ба більше, воно нічим від нього не відрізняється.

Немає сенсу як завгодно інтенсивно її допитувати (інтенсивний тиск, який на неї здійснюється, пресинг інформації, який вона мусить витримувати, подібні до випробувань, що випадають на долю піддослідних тварин у лабораторіях) – вона не скаже ні того, де для неї – на боці лівих чи правих – істина, ні того, на що вона – на визвольну революцію чи на придушення – зорієнтована. Маса обходиться і без істини, і без мотиву. Для неї це слова без сенсу. Вона взагалі не потребує ні свідомости, ні несвідомого.

Таке мовчання нестерпне. Воно є певним політичним рівнянням, яке анулює всі політичні рівняння.

Всі намагаються у ньому розібратися, однак чинять із ним не як з мовчанням – вони завжди хочуть, щоб воно заговорило.

Але сила інерції мас зондуванню не піддається:

- вона не піддається йому тому, що саме завдяки йому маси нейтралізують будь-яке зондує дослідження.

Це мовчання переводить політичне та соціальне у сферу гіперреальності, де вони зараз і перебувають.

Бо якщо

- політичне пробує обмежити маси простором, де панує луна та соціальна симуляція (використовуючи інформацію та засоби інформування), то маси, зі свого боку, і виявляються таким простором луни та небаченої симуляції соціального.

Тут ніколи не було жодної маніпуляції.

У грі брали участь обидві сторони, вони були у рівних умовах, і ніхто сьогодні, очевидно, не може з певністю сказати, яка ж з них перемогла:

- симуляція, з якою навалилася на маси влада, чи симуляція у відповідь, якою маси відповіли владі, що почала від того розпадатися.

2. Ні суб'єкт, ні об'єкт

Маса є парадоксальною – вона водночас виступає і як об'єкт симуляції (оскільки існує тільки у точці, де збігаються всі хвилі інформаційного впливу, які її описують), і її суб'єктом, який здатний на гіперсимуляцію:

- 1) всі моделі вона **видозмінює** і
- 2) знову **урухомлює** (це її гіперконформізм, характерна форма її гумору).

Маса парадоксальна – вона не є ні **суб'єктом** (суб'єктом-групою), ні **об'єктом**.

- 1) Коли її пробуєш перетворити у суб'єкт, то виявляється, що **вона не в стані бути носієм автономної свідомості**.
- 2) Коли ж, навпаки, її пробують розглядати як матеріал, який можна було б обробляти, і задаються метою проаналізувати об'єктивні закони, якими вона неначе має керуватися, то стає зрозумілим, що ні обробці, ні розумінню у термінах елементів, відносин, структур та сукупностей вона не підлягає.

Кожен вплив на масу, попадаючи у поле її притягання, починає рухатися по колу:

- він проходить стадії **поглинання, відхилення та нового поглинання**.

Чим завершиться такий вплив абсолютно точно передбачити неможливо, але найімовірніше, що **безперервне кружляння виснажить його і він згасне, повністю перекресливши плани тих, хто його задумав**.

До цієї дифузної, децентралізованої, бровнівської, складеної з молекулярних утворень, реальності **не можна застосувати жодного аналізу:**

- 1) до нього не можна застосувати поняття об'єкта так само, як його не можна застосувати і до граничного стану матерії, який «аналізує» мікрофізика.
- 2) Галузь «матерії» елементарних частин – це місце, де немає ні об'єкта, ні суб'єкта спостереження. **Ні об'єкт пізнання, ні суб'єкт пізнання тут більше не існують.**

Маса втілює собою такий самий – крайній і парадоксальний – стан соціального.

Вона вже не об'єктивується (мовою політики це означає, що вона не може мати представництва) і **гасить будь-яку активність, яка є активністю суб'єкта, що хоче її досягнути** (у політичному сенсі це значить, що вона попереджує будь-які спроби виступити від її імені).

Виразити її може тільки зондування та статистика (які працюють у тому самому режимі, що і математична фізика, яка базується на законі великих чисел та теорії імовірності), **але очевидно, що практика заклинань та**

магічних ритуалів, яка ними використовується – це практика, яка не має реального об'єкта, і щодо мас вона виправдана тільки тому, що маси таким об'єктом якраз і не є.

Заклинання та ритуали мають справу не з об'єктом, який може бути показаним, а з об'єктом, який такого показу уникає, об'єктом, що стремить до зникнення.

Тому

- 1) вони його не вловлюють, а тільки симулюють.
- 2) Він ними «продукується»:
 - a. вони наперед закладають те, як він відреагує на якісь дії щодо нього,
 - b. наперед закладають характер сигналів, які надійдуть від нього. (...)

3. Маса і тероризм

Ми живемо у цей дивний час, кола маси не хочуть бути соціальним і тим самим відмовляються від сенсу і від свободи.

Але,

- звідси не випливає, що вони включені у якусь нову і не менш гідну референцію.

Бо, вони не існують.

Можна тільки констатувати, що,

- зустрівшись з ними, повільно починає руйнуватися будь-яка влада.

Мовчазна більшість – це не сутність і не соціологічна реальність, це тінь, яку відкидає влада, безодня, що перед нею розкривається, форма, яка її поглинає.

- Текуча, нестійка, податлива, занадто швидко улягаюча будь-якому впливу констеляція, яка характерна *гіперреальним конформізмом*, крайньою мірою пасивності, туманність – ось винуватець сьогоденного помирання влади.
- Але такою ж мірою і *краху революції* – оскільки, подібна імпульсивна маса, згідно із своїм визначенням, ніколи не вибухне а, отже,

неминуче нейтралізує будь-який звернений до неї революційний заклик.

Що ж тоді робити з цими масами?

- 1) Вони є головною темою всіх дискурсів, орієнтація на них стала нав'язливою ідеєю будь-якого соціального проекту.
- 2) І, все одно, **тих, хто на них ставить, чекає поразка, оскільки кожен, хто це робить, має не знає, – він виходить з їх класичного визначення, яке склалося у контексті есхатологічної надії на соціальне та його здійснення.**

Але, *маси*

- 1) – **це не соціальне,**
- 2) це **зникання** будь-якого **соціального** та будь-якого **соціалізму**.

Звичайно, **завжди не бракувало і теоретиків іншої орієнтації:**

- вони з підозрою відносились до сенсу, вони вказували на глухі кути свободи та викривали політичний обман, різко критикували раціональність та всі форми репрезентації.

Маси, однак, не критикують – вони втікають від сенсу, політичного, репрезентації, історії та ідеології, вони покладаються на силу сомнамбулічної відреченості.

Вони діють – тут і тепер вони здійснюють те, що так чи інакше має на увазі і найрадикальніша критика, яка, тим не менше, не знаючи, як реалізувати свої задуми, вперто продовжує мріяти про майбутню революцію:

- революцію критичну, революцію престижу, соціального, бажання.

Але революції, яка вже відбувається, революції інволюційної, а не активно-критичної, вони не бачать.

- 1) Ця революція імпульсивна і не керується жодними ідеями.
- 2) Вона базується на інерції, а не на бадьорій та радісній негативності.
- 3) Вона мовчазна і власне **інволютивна** – тобто абсолютно відкидає революційні промови та заклики до свідомості. Вона не має сенсу. Їй нема що сказати.

До того ж, **єдиний феномен, який близький масі як винуватцю струсів та смерті соціального, – це тероризм.**

- 1) З одного боку, маса та тероризм – заляті вороги, і влада легко зіштовхує їх одне з одним.
- 2) Але з іншого – є і те, в чому вони дивним чином співпадають: відкидає соціальне і відмовляється від сенсу не тільки маса – це характерно і для тероризму.
- 3) **Тероризм гадає, що він виступає проти капіталу (світового імперіалізму і т. п.), але він помиляється – насправді він протистоїть соціальному, яке і є його справжнім супротивником.**

Сучасний тероризм цілить в соціальне у відповідь на **терор соціального.**

Причому, він цілить саме у **сучасне соціальне:**

- переплетіння сфер, зв'язків, центрів та структур, сітку контролю та блокування – все те, що огортає нас з усіх боків і завдяки чому ми, всі ми, стаємо мовчазною більшістю.

Перед нами нова – гіперреальна, невловима, базована вже не на законі, репресії чи насильстві, а на імплантації моделей та на переконуванні/відмовлянні – соціальність, і він (*тероризм – Ю.Т.*) відповідає на її виклик **не чим іншим, а саме гіперреальним** актом – актом, який з самого початку резонує у системі відцентрових хвиль засобів масової інформації та гіпнозу, актом, який розгортається не у сфері репрезентації, рефлексії та логіки причинно-наслідкової залежності, а там, де дає знати про себе мислення, яке насажується силою з механізмів позитивних чи негативних переживань, у механізмах ланцюгової реакції передачі настрою.

Тероризм настільки ж не має сенсу і настільки ж невизначений, як і система, з якою він бореться і в яку, по суті справи, він входить у якості осердя максимальної і водночас зникаюче мізерної імплузії.

Тероризм – це не спалах історичної і політичної критики, він насправді імплузивний, він викликає заціпеніння, шокує, а тому внутрішньо пов'язаний з мовчанням та пасивністю мас.

Тероризм спрямований не на те, щоб примусити говорити, надихнути чи мобілізувати, – він не веде до революції (у цьому сенсі він, радше, **абсолютно контрпродуктивний**);

- але, оскаржуючи його у шкоді, яку він чинить революційному рухові, слід враховувати, що він і не прагне бути революціонером).
- Він орієнтований на маси саме у їх мовчанні, маси, які **загіпнотизовані інформацією**.
- Він зосереджує свою увагу виключно на сучасному соціальному, на тій постійно впливаючій на нас білій магії інформації, симулювання, відраджування, анонімного і свавільного управління, зосереджує свою увагу на цій магії абстракції – магії, яку він максимально активізує і яку, таким чином, підштовхує до смерті, використовуючи іншу магію – чорну, магію абстракції ще сильнішої, анонімнішої та свавільнішої: **магію терористичного акту**.

Терористичний акт єдиний не є актом **репрезентації**.

- Цим він подібний на масу, яка є єдиною реальністю, яка не може бути жодним чином показана.

А звідси витікає те, що тероризм зовсім **не виражає** чогось не вираженого масами і ніяким чином не є активним вираженням їх пасивного спротиву.

Між тероризмом та поведінкою маси існує відношення не того, що виражає, та того, що через нього знаходить свій вираз, а відношення еквівалентності:

- вони обидва не керуються ніякою ідеєю, обидва не належать ні до якої репрезентативності, обидва не мають жодного сенсу.

Їх об'єднує якраз радикальне, рішуче заперечення будь-якої репрезентативної системи.

- І це на сьогодні, по суті, все, що ми можемо сказати про зв'язки, які можуть пов'язувати два елементи, що перебувають у **сфері репрезентації**.

Розібратися у цій проблемі нам не дозволяє базова система нашого пізнання – вона завжди передбачає існування певного середовища суб'єкта та мови, середовища вираження.

- І тому для нас відкриті тільки зчеплення репрезентації;
- що ж стосується зв'язків, базованих на аналогії чи подібності, безпосередніх зв'язків чи зв'язків нереференціальних, – що стосується всіх інших структур, то ми їх **практично не знаємо**.

Безумовно, маси і тероризм пов'язує щось дуже важливе, щось, чого годі було б шукати у передуючих їм репрезентативних системах

(народ/національні збори, пролетаріат/партія, меншини маргіналів/групи та групки, що їх представляють...).

І так само, як між полюсами якої-небудь репрезентативної системи циркулює соціальна енергія, так само, очевидно, циркулює енергія і між масою та тероризмом, між цими **не-полюсами системи не-репрезентації**,

але

- це **енергія прямо протилежної природи**,
- це не енергія соціальної акумуляції та трансформації, а соціальної дисперсії, розсіювання **соціального**, **енергія поглинання та знищення політики**.

Стверджувати, що **«епоха мовчазної більшості» «породжує» тероризм** – означає **помилятися**.

І дійсно, маса та тероризм, хоча і незрозумілим для нас чином, однак саме співіснують.

- 1) І їх такого роду синхронне функціонування, як би ми до нього не ставились, – єдине, що насправді свідчить про кінець політичного та соціального.
- 2) Це єдине, що характеризує цей період нестримної імплузії всіх систем репрезентації.

Завдання тероризму полягає зовсім не у тому, щоб продемонструвати репресивний характер держави (на це зорієнтована провокативна негативність груп та групок, які чіпляються за неї як за останню можливість постати перед масами, як їх представники).

Будучи нерепрезентативним, він робить очевидною

- **запускаючи механізм ланцюгової реакції її поширення**, а не вказуючи на неї і не пробуючи підштовхнути до її усвідомлення – **нерепрезентативність будь-якої влади**.

Саме такою є його **підривна робота**:

- **він утверджує не-репрезентацію, ін'єктуючи її крайньо малими, але дуже концентрованими дозами.**

Характерна для нього жорстокість впливає з того, що він не визнає жодних репрезентативних інституцій (профспілки, організовані рухи, свідому

“політичну” боротьбу тощо), включно з тими, які солідаризуються з його акціями, бо солідарність – це тільки один із способів конституювати його як модель, як емблему а, отже, примусити його бути представником. (Про полеглих учасників акції у таких випадках кажуть: “Вони померли за нас, їхня смерть не даремна...”).

Для того, щоб подолати будь-які сенси, для того, щоб створити ситуацію, коли неможливо зрозуміти, наскільки він соціально нелегітимний, якою мірою він не веде до жодних політичних результатів і не вписаний в жодну історію, тероризм вдається до всіх можливих засобів.

Його єдиним «відображенням» є зовсім не низка спровокованих ним історичних наслідків, а оповідь, шокуюче повідомлення про нього у засобах інформації.

Однак,

- 1) ця *оповідь* перебуває у сфері *об’єктивності* та *інформативності* не більшою мірою,
- 2) ніж *тероризм* у сфері *політичного*.

Водночас і той, і інший

- 3) перебувають як поза межами *сенсу*, так і поза межами *репрезентації* –
- 4) вони перебувають у сфері, яка є якщо не сферою *міту*, то, принаймні, сферою *симулякра*.

Інший аспект терористичного насильства – заперечення будь-якої детермінації і будь-якої якості.

У цьому сенсі тероризм слід відрізнити від бандитизму та акцій «командос».

- 1) Загін «командос» здійснює військові операції проти певного противника (вони можуть полягати у підриві потяга, раптовому нападі на ворожий штаб тощо).
- 2) Бандитизм (наліт на банк, викрадення з метою отримання викупу тощо) є різновидом традиційного кримінального насильства.

Всі ці дії мають свою *мету* – чи то економічну, чи військову.

Сучасний *тероризм*, початок якому поклали *захоплення заручників* та *гра у відкладання-відтермінування смерти*,

вже **не має**

- 1) **ні мети** (якщо все ж припустити, що він зорієнтований якимись цілями, то вони або зовсім незначні або ж недосяжні – принаймні тероризм є найменш ефективним методом для їх реалізації),
- 2) **ні конкретного ворога.**

Чи можна стверджувати, що, захоплюючи заручників, палестинці борються з державою Ізраїль?

Ні, їх дійсний ворог перебуває у них за плечима.

Здається, що він навіть не належить до сфери *міту*, бо виступає як щось анонімне, недиференційоване, як певний світовий соціальний лад.

Палестинці знаходять цього ворога де завгодно, коли завгодно, для них його втіленням може стати будь-хто, навіть найневинніші люди.

Саме так заявляє про себе тероризм; і він залишається сам собою, зберігає себе тільки тому, що

- 1) **діє повсюдно, завжди і проти всіх** –
- 2) інакше він був би тільки *шантажем* чи *акцією «командос»*.

Характер функціонування цієї сліпої сили повністю відповідає абсолютній недиференційованості системи, у якій вже давно не існує різниці між цілями та засобами, *катами* та *офірами*.

- 1) Своїми діями, які виражають його вбивчу байдужість до того, хто стане його заручником, тероризм спрямований якраз проти найголовнішого продукту системи – анонімного та абсолютно безликого індивіда, індивіда, який нічим не відрізняється від собі подібних. Невинні розплачуються за злочин, який полягає у тому, що вони тепер ніхто, що у них немає власної долі, що вони позбавлені власного імені, позбавлені системою, яка сама є анонімною і яку вони, таким чином, символізують, – ось парадокс сьогоденної ситуації. Вони є кінцевим продуктом соціального, абстрактної і тепер уже всесвітньої соціальності.
- 2) І саме тому, що вони тепер – ці **«хто завгодно»**, їм і судилося стати жертвами тероризму.

Саме у цьому сенсі, чи, краще, у цьому своєму виклику сенсу, терористичний акт подібний до катастроф, що трапляються у природі.

- 1) Ніякої різниці між підземним поштовхом у Гватемалі та викраденням «Боїнга» Люфтганзи з трьома сотнями пасажирів на борту, між “природною” дією природи та “людськими” діями терористів не існує.
- 2) Терористами є і природа, і раптова відмова якоїсь технологічної системи: потужні перебої у системах енергопостачання у Нью Йорку (у 1965 та 1977 роках) створили ситуації серйозніші, ніж ті, до яких призводили всі до цього часу організовані сплановані терористичні акти [2].

Ба більше:

- 3) ці великі технологічні аварії, як і природні катаклізми, демонструють можливість радикальної підривної роботи *без суб'єкта*. (...)

Скорочений переклад Тараса Матіїва

1. Поняття *критичної маси*, як правило, використовується при описі ядерного *вибуху*. Тут воно використано для характеристики ядерної *імплзії*, тобто того, з чим ми зустрічаємося у сфері соціального та політичного в умовах *інволюції* мас та мовчазної більшості. Це свого роду вибух навпаки, який властивий інертності – вона теж має свою критичну точку.

2. Робота опублікована **1982 року**, до терористичних актів у Нью-Йорку 11 вересня 2001 року [*Прим. пер.*].

Джерело:

Baudrillard J. A l'ombre des majorites silencieuses, ou la fin du social. – Paris: Denoel, 1982.
